

Systematisk synsing

Karine Nyborg, professor, Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo

Å anbefale tiltak ut fra samfunnsøkonomisk lønnsomhet er også en form for synsing.

Marianne Andreassen er i DN 10. mai bekymret over at jeg "etterlater et inntrykk av at det bør utvises stor forsiktighet i bruk av samfunnsøkonomisk analyse". Ja – det var tilsiktet.

Det er imidlertid ikke analysene som sådan jeg har noe imot. Tvert imot tror jeg, som Andreassen, at samfunnsøkonomiske analyser er viktige og bør brukes mer. Hvis ulike etater bruker ulike beregningsmåter for sine kostnadstall, blir politikerne presentert for informasjon som ikke kan sammenliknes. Det kan forvirre og forlede.

Derimot er jeg skeptisk til at samfunnsøkonomiske analyser absolutt må kunne ut i "en anbefaling, basert på samfunnsøkonomisk lønnsomhet" (Andreassens ord). Hvorfor skal økonomer og byråkrater – som en regel – anbefale prosjekter ut fra et kriterium som ikke er etisk og politisk nøytralt? Er ikke det også synsing – om enn systematisk synsing?

Etter mitt skjønn bør den primære oppgaven til en samfunnsøkonomisk analyse være å identifisere og forklare tiltakenes konsekvenser, ikke å foreta kontroversielle, normative valg.

Finansdepartementet peker i sin veileder på tre mulige analysetyper, hvorav bare den første, nytte-kostnadsanalyse, verdsetter alt i kroner og øre for å rangere tiltak etter samfunnsøkonomisk lønnsomhet. De to siste, kostnadseffektivitetsanalyse og kostnads-virkningsanalyse, krever ingen pengemessig verdsetting av nyttesiden. I en kostnads-virkningsanalyse beregnes kostnader, mens virkninger for øvrig beskrives best mulig, gjerne verbalt eller i fysiske enheter. Noen klar anbefaling gis imidlertid ikke; formålet er å klarlegge fakta, mens eksplisitt normative vurderinger overlates til beslutningstakerne. Jeg tror dette ofte er en utmerket analyseform.

Andreassen skriver at hvis regelendringer og tiltak konsekvent var blitt valgt etter samfunnsøkonomisk lønnsomhet, kunne store summer vært spart. Tja. Samfunnsøkonomisk lønnsomhet måles ved betalingsvillighet minus kostnader, så det mest lønnsomme kan godt være dyrt. Kanskje er det kostnadseffektivitet hun mener, å velge det billigste tiltaket for like nytteeffekter – men det er altså et annet prinsipp.

Samfunnsøkonomisk lønnsomhet fremstilles ofte som et faglig nøytralt svar på hva som er best for samfunnet. Det er det ikke. Derimot måler det et tiltaks potensial for å skape forbedring uten interessekonflikt. I så måte er det en interessant indikator; men ingen indikator bør brukes videre enn grunnlaget tilsier.

Hvis tiltakets tapere ikke kompenseres, *har* vi en interessekonflikt. Klare anbefalinger innebærer da å være partisk. Av og til bør noens interesser ofres for et godt formål – men å tro at slike valg kan foretas på faglig nøytralt grunnlag, er en misforståelse.